

א"ל של ש"ס
הרמב"ם (שם א"ל)
רש"י ע"א

והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. וגזור שמאי והלל ולא קבלו מהם, ואתו תלמידיהו וגזור וקבלו מנימהו.
קשה. לפי שכלל נשאל וענותו וגזר שמהי וכלל ולא קבלו מיניהו ואתו תלמידיהו (וגזור) וקבלו מיניהו:

עין איה

מורחבת באין מטרה של סהרה והכנת כלים טהורים נאותים. אמנם שמאי בהציעו את הצד הרע, ה" צריך להעביר את כל המגרעות שנדבקו בישראל בעונינו, ושעל כן הם צריכים שמירה ביותר להגן על הקדושה האלהית המתהלכת עמם. והנה ביום שנעשה העגל היו מחולות ושמחה, העם ברעו ה" צוהל ושמת, ומה נפרע מאד. "וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם"³, ע"י השמחה של הוללות שהתרחבה בעוד לא ה" העם מוכשר לזה, פנה למטה "וישב העם לאכל ושתו ויקומו לצחק"⁴, בדברי חז"ל כ"מ שנאמר לצחק כולל ע"ז ג"ע ש"ד. ומה ה" הצורך לתקן כל אלה, "ועתה הורד עדיך מעליך" "וישמע העם... ויתאבלו ולא שתו איש עדין עליו"⁶, תחת אשר בעת המאושרה שמחת עולם על ראשם, שמחה שמעולם על ראשם⁷, באבדן העטרות התאבלו וערכה שמחתם. כן בהציע שמאי את הצדדים הגרועים שהם עוד מושרשים בעונינו עמוק בנפשות, ושצריכים עוד צירוף וזיקוק ושמירה יתירה שמצדם א"א להתיר שורת השמחה במילואה, אע"פ שהיא ראויה ונכונה לנפשות ישרות שכל סיגן נפרד מהן, ה" באמת אותה היום, שבו היה ההכרח מכריח להציג כל אלה בשער משפט, קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שאז נתגלה בפועל הפרעות הפנימיות הצפונות בלב נלז, איך שיוצאות אל פעלן הרע ע"י ההתרחבות של הנטיה לשמחה שאיננה מטוהרת, של בצירה שלא בטהרה.

באשמת נפילת הדורות, וחלילה לערב אותם בצד מה בהכרעת עניני תורה והנהגות כלליות כאומה, שהיא עם קדוש לז'. היוצא אל יצא, מי שדרכו להסתכל בחיים ולדעת על פי ענינם איך לדון בדברי התורה, אל יצא הפעם, כי רק למען דעת את הקלקולים שבחיים, להשכיל איך לגודרם, ראוי לצאת גם בשעה שהחיים מקלקלים דרכיהם, אבל לצאת אליהם בעת המנין למטרת הכרעה מעשית חלילה, בזאת ההנהגה תפוג תורה ויצא משפט מעוקל. ע"כ הפעם בעת המנין וההכרעה היוצא אל יצא.

פ. ואתו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים, והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. הלל איש החסד, ראה את החיים כולם בצדם הטוב, גם את הנפש האנושית ראה בעינו הטהורה ביותר בצדה הטוב ובתכונותיה היפות. ובאמת לאיש ישר אוהב חסד וצדקה, אשר פנייתו הפנימית היא לטוב וליושר, לא תזיק השמחה המתרחבת, ישמח ויעלז, ירגן וירעע¹, כרב לשמחתו² ייטב לבו, וכן תרומם נפשו לעשות (משפט) וצדקה ולבחור בדרך ד' הטובה. אמנם אם היו ישראל מגיעים למדה זו כפי מדתו של הלל, אז היה ראוי להרחיב גבולות השמחה ג"כ. אמנם השקפת החסד עוד איננה מקפת את המציאות כולה, והמציאות תורנו שיש בחיים שבנפש האדם ג"כ הצד הרע, הכח המתפרץ לבלע כל קודש. וכל זמן שהשרשים הרעים נמצאים, הנה בהתיר לו השמחה המתרחבת מצד הנטיה הטבעית ובהיותו לזה מודרך, הנה שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה³, השמחה תפרץ גבולה ואחריתה תוגה, ותסיר הוד קדושתן של ישראל מהם, ותמעט הדרת מדות הקדושה והצניעות שהן מורשה קהלת יעקב. ע"כ שמאי שהכיר יפה ג"כ את הצדדים הרעים שיש בנפשות, והורה שלא בכל עת ראוי להתנהג בנחת וענותנות, כי ישנם קשי עורף כאלה שאם לא ידחו באמת הבנין יתנשאו לקצקע את הבירה כולה, הוא צייר את התוצאות הרעות האפשריות לצאת ע"פ ההדרכה של התרחבות השמחה באומה, ע"פ הרחבתה הטבעית באופן שהיא אצל העמים וולתנו, הציג את צדדי המגרעות שנקלטו בעונינו גם בישראל ואיך הם צריכים ביותר שמירה מכל קלקול ופריצת גדר, עד שבהציע דברים רפויים(?) כאלה לפני הלל איש החסד והטוב, הרואה בכל אדם את הצד הטוב והנעלה שבו, לא מצא און להתנגד וכפף את מדתו הנוחה והטובה למען האמת הברורה שבמציאות, והיה כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים, לקחת מפיו תורה בידיעת האופנים שיוכל הצד הרע שבנפשות להתעורר ע"י התרחבות החסד לאין גבול, להתיר ג"כ שמחה

פא. גזור שמאי והלל ולא קבלו מהם, ואתו תלמידיהו של גזור וקבלו מהם. כל זמן שהאומה היתה במילואה של תקיפותה המדינית בימי שמאי והלל, לא היתה יכולה עדיין לצייר את גודל הנחיצות לקיומה ולאשרה להעמיד את הנהגתה ע"פ דרכי החם והטהרה המצוינות. אמנם שמאי והלל הם צפו זאת מראש, בעוד שלא ה" כ"כ המצב מעיק עד שיראה בולט לכל שמגיעת ההרחבה של הנטיה לשמחה כעמים, היא נחוצה לשמירת רוח הקדושה הישראלית. אבל הצעתם הועילה כי אח"כ בימי תלמידיהם, שהדורות הלכו וחסרו ותוקף הממלכה ירד ג"כ, עד שנפקחו העינים לראות כי לא כעמים בשמתת החיים העלויים החומריים יתפאר ישראל, ולעומת זה נתגלה באופן בולט, צדדי החסרון שהשמחה הגסה פועלת על יסוד המוסר הישראלי שהוא סם החיים לעם ד', ע"כ ה" אח"כ העם מוכן באהבה לקבל גזירה כזאת, שנובעת מהדרכה הטהורה היא שפועלת בפעולה מעשית, כדרכה של תורה להשריש עמוק בלב דיעות קבועות, מה שדיבורים ותוכחות גם ספרים

1. עיין ישעיה טז, י. 2. אבות פ"ג, מ"ג. 3. שמות לב, כה. 4. שם שם, ו. 5. שטר"ר מב, א. 6. שמות לג, ה, ז. 7. ישעיה לה, י, וילק"ש שם.